

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת וישב תשע"ד

על החלומות ועל המלחמות

אותה. הגמרא אומרת, שע"י שאברהם אבינו אמר לנעריו "וְנִשְׁתַּחֲוּהוּ נְנִשׁוּבָה אֱלִיכֶם" (בראשית כב, ה) בלשון רבים - זה מה שגרם שיצחק לא נשחט, וחזר חי מהעקידה (מו"ק יח, א). אם היה אומר "וְנִשְׁתַּחֲוּהוּ נְנִשׁוּבָה אֱלִיכֶם" בלשון יחיד - יצחק לא היה חוזר חי מהעקדה. וזהו פלא. שהרי ה' ודאי לא רצה שיצחק ישחט, וא"כ מה פירוש הדבר הזה, שרק אופן הדיבור של אברהם אבינו הוא זה שהציל את יצחק?! כנראה שהפשט הוא, שהקב"ה ידע מה אברהם יאמר, או שהקב"ה כיון מה שאברהם יאמר, כדי שיצחק לא ישחט. הקב"ה בודאי לא רצה שיצחק ישחט. אבל איך הוא עשה את זה? - ע"י שאברהם אמר "וְנִשְׁתַּחֲוּהוּ נְנִשׁוּבָה אֱלִיכֶם". וזהו כדברינו, שאמנם יש כח לדיבורו של האדם, אלא שסוף סוף - הקב"ה מכנין ומשפיע, מה יאמר האדם, וכיצד יוציא את הדברים מפיו.

"אֲשִׁירָה לַה' בְּחַיִּי"

והנה, אם מבינים שהקב"ה הוא זה שמכוין את מחשבתו של פותר החלום לכיוון הרצוי לו ית', נשאלת השאלה: כיצד נעשה הדבר כאן, וכיצד כיון הקב"ה את מחשבתו של יוסף לפתור את חלומות השרים כפי שפתר? [וגם אם לא נאמר כן, אלא נאמר שיש לפותר החלום עצמאות וחופש בחירה מוחלט לפתור את החלום כפי רצונו, עדין יש לשאול: למה ראה יוסף לפתור את חלומי של שר המשקים לטובה, ואת חלומי של שר האופים לרעה?]

אולי מותר לומר כך: החלומות, אחרי הכל, הרי מושפעים גם מאישיותו של האדם. ועתה, הבה נתבונן: מה חולם שר המשקים? - "וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנָי... הַבְּשִׁילִי אֲשַׁפְּלִיתִי עֲנָבִים" (שם מ, ט-ז). האם הגפן שייכת לפרעה? - לא כתוב שהיתה שייכת לפרעה. סתם גפן. ואף על פי כן, מה עושה שר המשקים? - "וְאֶקַּח אֶת הָעֲנָבִים, וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל כּוֹס פְּרֵעָה, וְאָתַן אֶת הַכּוֹס עַל כַּף פְּרֵעָה" (שם, יא). למרות שהגפן לא שייכת לפרעה, השר לא לוקח ממנה כלום לעצמו, אלא נותן את הכל לפרעה. זהו עבד נאמן, שרוצה לשעבד את הכל למלך. לעבד כזה מגיעה חנינה. גם אם היתה איזו סיבה להרוג אותו, מגיע לו שהמלך יחון אותו, ויחזיר אותו לתפקידו.

לעומת זאת, מה חולם שר האופים? שר האופים חולם, שעל ראשו שלשה סלים, "ויבסל העליון מפל מאכל

כח הפה בפתרון חלומות

יוסף אומר לשר האופים ולשר המשקים: "הֲלוֹא לְאֱלֹקִים פְּתָרְנִים, סִפְרוּ נָא לִי" (בראשית מ, ח). כלומר, "פתרון החלומות - לה' הוא, כי הוא יודע העתיד, וְהִרְאָה בַחלוֹם מַה יִּהְיֶה, וְאִם אִפְתּוֹר אוֹתוֹ לטוב או לרע - לא יועיל ולא יזיק. ואחר שהדבר כן - אל תחושו שתספרו חלומותיכם לי" (אבן עזרא שם), "כי אין בדבורי לכם תועלת או הפסד" (רמב"ן שם). הפתרון שלי, לא ישפיע בשום אופן וצורה על מה שעתיד לקרות. (עד כאן דברי יוסף). אם כן, לפי זה, כששר המשקים אומר לפרעה בפרשה הבאה: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ בְּןֵי הָהָה" (שם מא, יג), הכונה היא, שיוסף אכן הצליח לעמוד על סוד ה', ולהבין מה רצה הקב"ה לרמוז באותם חלומות.

אבל חז"ל לא מפרשים כך. חז"ל מפרשים, "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ בְּןֵי הָהָה" - מכאן שכל החלומות הולכין אחר הפה (ברכות נה, ב). כלומר, הקב"ה לא הִרְאָה בַחלוֹם מַה יִּהְיֶה, ויוסף הצליח להבין מה רצה ה' לרמוז בחלום, אלא מפני שיוסף פתר כך - נהיה כך, ואם היה פותר אחרת - היה נהיה אחרת. כי העתיד לא נקבע מראש ע"י הקב"ה ונרמז בחלום, אלא הפותר הוא זה שקובע מה יקרה בעתיד, כפי האופן שיפתור את החלום.

אם כך, למה אומר יוסף "לֹא אֶלֶּקִים פְּתָרְנִים"? ולמה הוא אומר לפרעה - שמבקש ממנו לפתור את חלומותיו - "בְּלִעְדֵי, אֶלֶּקִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרֵעָה"¹? כי אמנם נכון הדבר שהעתיד תלוי במה שיאמר הפותר, אם יפתור לטוב או לרע, אבל מי שֵׁם פֶּה לְאָדָם? ומי שֵׁם בְּמוֹחַ את המחשבה, כיצד לפתור את החלום? - הקב"ה! ואם כך, אפשר לומר, שבעצם - "לֹא אֶלֶּקִים פְּתָרְנִים"! ובטורם נפתר החלום, יש מקום לבקש מה' ולאחל לפרעה, שֶׁהָ"אֱלֹקִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרֵעָה", וישים בפי פתרון טוב בשבילו. כי הפה של אדם קובע הרבה, אבל יש מי שמנחה את הפה, והקב"ה יכול לשים בפי הפותר דברים שונים. חז"ל מביאים באמת, שרבי בַּנְּאָה חלם חלום, והלך אל עשרים וארבעה פותרי חלומות שהיו בירושלים, וכל אחד פתר לו פתרון אחר, וכל הפתרונות התקיימו² (ברכות נה, ב). כי כלם היו בהשגחת ה', וכך ה' רצה, שכל הפתרונות האלו יאמרו ויתקיימו.

בענין כח הפה של האדם (בענין אחר, לא בנוגע לחלומות), ישנה גמרא נפלאה, שקשה לכאורה להבין

בצורה בוטה כזאת. לכן הוא יוצא למלחמה, בלי לעשות חשבונות, האם יש לו מספיק צבא ומספיק כח להלחם נגד היוונים, או לא. הוא לא עושה חשבון, כי הוא לא יכול לראות מרידה כזאת במלכות שמים, ולכן הוא הורג את המתיוון, ואז מתלקטים אליו עוד אנשים, לפי רש"י היו בהתחלה רק שלשה עשר איש שלחמו נגד צבא יון (עי' רש"י דברים לג, יא) - וצבא יון נעזר בפילים ובכל מיני אמצעי לחימה של הימים ההם - אבל לחשמונאים זה לא משנה, והם יוצאים להלחם נגד צבא יון הגדול והחזק, בידיעה "כי אין לה' מעצור להושיע גִּבּוֹר אוּ בְּמַעֲט" (שמו"א יד, ו). כי כשזה נוגע לכבוד שמים, אין להם חשבונות.

למה מתתיהו חיכה עד לאותו רגע? הרי כבר קודם היו גזירות היוונים! לא יודע אם מותר לומר, אבל אולי הסיבה היא, מפני שאינה דומה שמיעה לראיה. עד עכשיו הוא שמע שהיוונים עושים במקדש מה שהם עושים, גזרו על שבת חודש ומילה ועוד דברים, אבל הוא רק שמע את זה. לשמוע זה עוד לא מספיק כדי לאבד את כל החשבונות. כשהוא רואה - זה כבר מתגבר על כל החשבונות, והוא יוצא למרד. הוא יהודי זקן וחלש, יש לו חמישה בנים צעירים יותר, שגם זה לא צבא גדול, אבל בכל זאת אין לו חשבונות. כמו ששמעון ולוי אמרו ליעקב "הַכְּזוּנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֲוָתָנוּ" (בראשית לד, לא), אתה צודק שהחשבון הוא ש"עֲכַרְתָּם אֹתִי לְהַכְּאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ" (שם, ל), אבל אנו איננו יודעים לעשות חשבון כשזה נוגע לאחותנו, כך גם מתתיהו לא יודע לעשות חשבון כשזה נוגע למלכות שמים. אין לי צבא, אז אין צבא. אין לי פילים, אז אין פילים. כי אין חשבונות כשזה נוגע למלכות שמים. אבל אינה דומה שמיעה לראיה. כל עוד רק שמע את זה, זה עוד לא פעל אצלו חזק כל כך. כשראה - זה גרם לו לפעול.

יש מקום להסביר כך גם על משה רבינו - בתוספת הסתייגות והתנצלות, שאיני יודע אם מותר לומר כך על משה רבינו. משה שומע מפי הגבורה שישראל עשו עגל מסכה (שמות לב, ז-ח). מה הוא עושה? הוא מתפלל שה' לא יכעס, וחוטף את הלוחות. חז"ל אומרים, שכביכול הקב"ה לא רצה לתת לו את הלוחות, ובכל זאת משה "חוטף" את הלוחות מיד הקב"ה ויורד מן ההר. "וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה, וַיֵּרָא אֶת הָעֶגְלָה וּמַחֲלַת - וַיִּחַר אֵף מִשֵּׁהוּ, וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר" (שם, יט). אחרי שטרח "לחטוף" את הלוחות מה', למה הוא שובר אותם? אפשר להסביר, שבהתחלה רק שמע מהקב"ה מה שקרה. הוא גם התפלל בעד ישראל, ובודאי עשה זאת עם כל הלב, אבל הוא עוד לא חש כ"כ במה שקרה. אבל כשהוא רואה את העגל בעיניו, רושם הענין מתחזק אצלו הרבה יותר. עכשיו הוא כבר לא יכול להחזיק את הלוחות,

פֶּךָ עַל מַעֲשֵׂה אִפְּהָ" (שם, יז). האוכל של פרעה נמצא מעל ראשו. ומה קורה? - "וַיְהִי עוֹף אֲכָל אֶתְּם מִן הַסֵּל מֵעַל רֵאשֵׁי!" (שם) האם השר מנסה לעשות משהו בענין? לגרש את העופות, או להרוג אותם, או לכסות את "מאכל פרעה" כך שהעופות לא יגיעו אליו? - שום דבר! הוא לא עושה מאומה למנוע את הנזק. אם כך, זהו עבד שאינו נאמן. מגיע לו שהמלך יתלה אותו על עץ. אמנם מדובר רק בחלום, לא בדברים שהתרחשו במציאות, אבל גם מחלום אפשר ללמוד משהו על אופיו של האדם. הוא עבד שאינו נאמן למלך, הוא מפקיר את מאכל המלך. אם כך - מגיע לו להתלות על העץ. אולי כך מותר לפרש את המניעים לפתרונו של יוסף.

מה הלקח מזה עבורנו? - הלקח הוא, שלהבדיל, כמו שר המשקים, גם אנו עבדי המלך, וחיים בעולם ששייך למלך! וא"כ, גם אנו צריכים להיות עבדים נאמנים למלך. לדאוג לשעבד את הכל למלך, עד כמה שידנו מגעת. מה שאי אפשר - אי אפשר, אבל לפחות לנסות לשעבד את העולם למלך, ולהשתמש בו רק לצורך עבודת המלך. אנו אומרים בכל יום, "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו". ה' ברא אותנו בשביל כבודו. ממילא, תפקידנו הוא לדאוג לכבוד המלך, שכל חיינו יהיו שירה למלך. דוד המלך אומר, "אֲשִׁירָה לְה' בְּחַיֵּי" (תהלים קד, לג). מה פירוש "בְּחַיֵּי"? הפשט הפשוט הוא - בזמן שאני חי. שכל זמן שאני חי - אשירה לה'. אבל אפשר לפרש ש"בְּחַיֵּי" הכונה היא, באמצעות חיי³. שעצם חיי הם שירה למלך מלכי המלכים הקב"ה. כשחיים כמו שצריך, חיים של שמירת תורה ומצוות - החיים עצמם הם שירה לקב"ה. לעומת זאת, כשחיים כמו נבוכדנצר הרשע, או כמו פרעה - החיים הם גידוף ומרידה במלכות שמים.

זה כנראה הפשט בדברי חז"ל, שנבוכדנצר הרשע רצה לומר לה' שירות ותשבחות שהיו עוד יותר יפות משל דוד המלך, ובא מלאך והכה אותו על פיו שלא יוכל לומר (סנה' צב, ב). למה? אם פעם הרשע הזה רוצה לומר שירות לקב"ה, למה לא לתת לו? אלא שנבוכדנצר שונה מדוד המלך. דוד המלך, החיים שלו הם שירה לה'. נבוכדנצר, החיים שלו הם גידוף, הם מרידה במלכות שמים. הוא שרף את בית המקדש, ביטל את מלכות בית דוד, הגלה את ישראל מארץ ישראל, אדם כזה שירה שלו היא לא מהחיים שלו, השירה שלו לא אמיתית. לאדם כזה לא ראוי לתת לומר שירה לה'. דוד המלך השירה שלו היא שירה לה', כי החיים שלו הם חיים לה'.

מה גרם למתתיהו לצאת למרד?

כשמתתיהו רואה את המתיוון מקריב לעבודה זרה, הוא לא יכול לסבול את זה. הוא מוכרח להלחם נגד זה. החיים שלו לא טובלים דבר כזה, שתהיה מרידה בה'

לו "דורו של שמד". יהודים נהרגו ונצלבו, בגלל ששמרו תורה ומצוות. אבל קודם לכן לא היתה מלחמה עם הרומאים על שמירת תורה ומצוות. המלחמה לא היתה על עניני שמים, ממילא לא היתה סיעתא דשמיא במלחמה, כמו שהיתה בימי החשמונאים.

בר כוכבא אמנם לא נלחם על שמירת התורה, אבל היה בעצמו שומר תורה. היה לו צבא גדול מאד, ארבע מאות אלף גבורים יודעי מלחמה (ירו' תענית פ"ד ה"ה), הוא נלחם מול הקיסרות הרומאית, שגם לה יש כח לא מבוטל, אבל הוא לא סומך על ה' אלא על כח הצבא שלו, ואומר לקב"ה: "לא תסעוד ולא תכסוף!" (ירו' שם) כלומר: אל תעזור לנו, ואל תפריע לנו! אנו יכולים להסתדר לבד! זוהי שטות, כמובן. וכי בני אדם יכולים להסתדר לבד, בלי עזרת ה'?! לבד - אי אפשר להתסדר עם שום דבר! זו היתה טעות קשה של בר כוכבא, לומר דברים כאלה. היה צריך להתחנן לקב"ה שיעזור לו לנצח את הרומאים, ואז אולי ה' היה מסכים, והיינו זוכים שבר כוכבא באמת יהיה משיח, כפי שר' עקיבא חשב עליו (ירו' שם). אבל בר כוכבא טעה, וסבר שאינו צריך עזרה מה'. אנחנו גיבורים מהרומאים, וננצח אותם גם בלי עזרת ה', בדרך הטבע.

טעות נוספת של בר כוכבא היתה, שהתחבר עם הכותיים. במקום להבין שלצבא שמורכב מיהודים בלבד, בלי כותיים, תהיה יותר סיעתא דשמיא, הוא מתחבר עם הכותיים, והם אלה שגורמים לבסוף למותו ולחורבן ביתר (ירו' שם). ה"לשם שמים" שהיה במלחמת החשמונאים, לא היה במלחמת בר כוכבא. רק המלחמה של החשמונאים היתה באמת לשם שמים. לכן זכו אח"כ, שלא רק שיכלו לשמור תורה ומצוות, אלא זכו גם בעצמאות המדינית. פרקו את עול יון מעל צוארם לגמרי, וזכו להחזיר את המלכות לישראל, כמו שהרמב"ם אומר, "שחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה"⁵ (רמב"ם הלכ' חנוכה פ"ג ה"א), למרות שלא על זה יצאו להלחם מלכתחילה. מטרת המלחמה היתה - כבוד שמים, מפני שהיוונים פגעו בתורה ובמצוות.

בכלל, בכל החיים, הכלל צריך להיות - "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב). אמנם לפעמים אדם משלה את עצמו שכל מה שהוא עושה זה לשם שמים, ולפעמים אפילו על עברה הוא אומר שהיא לשם שמים, אך כבר אמר על זה האדמו"ר מקוצק, שלכן המשנה אומרת, "ו כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב). מה פירוש "כל"? "כל" לאתויי מאי? לאתויי, שגם ה"לשם שמים" יהיה לשם שמים!... שאדם לא ירמה את עצמו, אלא יבדוק היטב, האם ה"לשם שמים" שלו הוא באמת לשם שמים... אמנם חז"ל אמרו "גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה" (נזיר כג, ב), אבל לא צריך למהר לעשות עבירה לשמה. צריך לעשות מצוה לשמה,

עכשיו הוא מוכרח לשבר את הלוחות. אינני אומר שזהו ההסבר היחיד. יש גם הסברים אחרים. למשל, שמשה חשב שישראל מסכנים מאד, חשבו שמשה מת ולכן עשו את עגל. אבל עכשיו הוא רואה שהם רוקדים, ומצב רוחם כלל לא גרוע, לכן הוא שובר את הלוחות. או פשוט לומר, שמשה רצה לשבור את הלוחות לעיני ישראל, כדי לזעזע אותם. אם היה יורד מההר בלי לוחות, יאמרו שלא קיבל לוחות. לכן חטף את הלוחות, בכוונה תחילה לשבר אותם לעיני כל ישראל כשיגיע למחנה. עכ"פ, על משה רבינו אינני יודע איזה הסבר נכון. אבל לגבי מתתיהו כמדומני שזהו ההסבר הנכון, שלמרות שידע ושמע על גזרות היוונים, בכל זאת אינה דומה שמיעה לראיה, ורק כשהוא רואה הוא מאבד את כל החשבונות ומחליט שמוכרחים לעשות משהו. אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט, ואם נלחמים לשם שמים - אפשר לנצח את היוונים גם אם יש רק שלשה עשר אנשים.

מלחמות - רק לשם שמים

מלחמת החשמונאים הרי לא היתה מלחמה על עצמאות מדינית, אלא מלחמה על שמירת התורה והמצוות, שישראל יוכלו לקיים תורה ומצוות. אם היוונים לא היו גוזרים על הדת, רק היו מכבידים את עולם על ישראל מבחינה גשמית וכלכלית, מתתיהו ובניו לא היו יוצאים במרד נגדם, אלא היו נכנעים, כמו שנכנעו קודם לכן לשלטון יוון. רק מפני שהיוונים גזרו על התורה והמצוות, טמאו את המקדש, וציוו לעבוד עבודה זרה - זה מה שהניע את מתתיהו ובניו למרוד ביוונים⁴. בגלל זה זכו החשמונאים לנס, לנצח את יון, למרות שהיו מעטים מול רבים.

לאחר מרד החשמונאים היו עוד מרידות של יהודים בגויים. בהמשך השנים בני החשמונאים מרדו ברומאים, ואח"כ היו עוד מרידות, עד המרד של החורבן ומרד בר כוכבא, אבל מרידות ומלחמות אלו לא הצליחו, כי לא היו לשם שמים כל כך, אלא מתוך חשבונות לאומיים, שלא רצו להיות משועבדים לגויים, ועל זה ה' לא עושה נסים. החשמונאים יצאו להלחם רק על קידוש שמו יתברך, על שמירת התורה והמצוות, לא על ענין לאומי או עצמאות מדינית, לכן המרד שלהם מצליח. המרידות האחרות אינן מצליחות, כי הן היו על רקע כלכלי ולאומי, ולא על רקע דתי. [ואולי גם החטא של שנאת חינום השפיע שלא יצליחו].

המלחמה הראשונה של החשמונאים נגד הרומאים היתה באמת על זה שהרומאים השתלטו על א"י, לא על שמירת תורה ומצוות. אחרי מרד בר כוכבא, אז באמת היו גזרות של הרומאים נגד התורה, עשרת הרוגי מלכות ושאר הרוגים על קידוש השם בתקופה הזו, דור שחז"ל קוראים

לשקול היטב איך יעשה רצון אביו שבשמים.

להתחזק בתפלה

אחת הנקודות שצריכה חיזוק, היא תפילה. חז"ל אמרו, שתפילה היא מן הדברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בו (ברכות ו, ב ורש"י שם ד"ה דברים שעומדים). צריך להתחזק, שתפילה תהיה כמו שהיא צריכה להיות. בישיבה, לקום בשעה מאוחרת ולהתפלל ביחידות, או בבית כנסת הרמב"ן, זו לא הדרך. הדרך היא לקום בזמן לתפילה בישיבה. חושבני שזהו חלק מחובתו של בחור כלפי הישיבה, להתפלל בישיבה, אלא אם ראש הישיבה קבע אחרת. אבל כל עוד ראש הישיבה לא קבע אחרת, זהו חלק מהשיעבוד של בחור לישיבה, שיתפלל בישיבה. ומי שלא מתפלל בישיבה, לא רק שהוא מזיק לעצמו, הוא גם מזיק לאחרים, כי גם אחרים לומדים ממנו לעשות כך.

בכלל, התפילה בישיבה נראית רפויה. לא מרגישים את רגש התפילה כל כך. זכורני, כשלמדתי בישיבת פוניבז',

קרה פעם שהגעתי לתפלה באיחור, הציבור כבר אחז בקריאת שמע, וכשהתקרבת לישיבה, היה אפשר לשמוע מהרחוב השני שהציבור אחז בקריאת שמע. כאן, אינני סבור ששומעים מהרחוב השני שהציבור אחז בקריאת שמע. חושבני, שאם יחזקאל הנביא היה מתנבא בישיבה שלנו, היה אומר "וַתִּשְׁאַנְי רוּחַ וְאָשְׁמַע אֶתְרֵי קוֹל דְּמָמָה דְּקָה" (עי': יחזקאל ג, יב ומלא"א יט, יב). לא שומעים את הלהט של קריאת שמע ושל התפילה. תפילת שמונה עשרה צריכה באמת להיות בלחש, אבל קריאת שמע לא צריכה להיות בלחש, צריכים את ההתלהבות, וכל אחד שחסר בישיבה מחליש את ההתלהבות. דבר שעומד ברומו של עולם - לא לזלזל בו.

יהי רצון שנוכח באמת, שכל מעשינו יהיו לשם שמים, וכמו שהתקדש שם שמים ע"י מתתיהו ובניו, יתקדש שם שמים על ידינו, ונזכה להביא את הגאולה השלמה במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. בשאלה זו נתקשו כבר הראשונים, ותירצו אותה בדרכים שונות. האב"ע תירץ, ש"כל החלומות הולכים אחר הפה - דברי יחיד הם" (אב"ע בראשית מ, ח), ואינם מתיישב עם דברי יוסף שאמר "הֲלוֹא לְאֵלֶיךָ יִם פְּתוּרִים". [וכבר הקשו על תירוץ זה: וכי לא ידע מאן דאמר זה את הפסוק "הֲלוֹא לְאֵלֶיךָ יִם פְּתוּרִים"? ! וכיצד יִשְׁבּוּ?]. וברמב"ן משמע, שיוסף אמר כך רק כדי שלא יענישוהו אם יפתור את החלומות לרעה, או כדי שלא יחששו לספר לו את החלומות. אבל אליבא דאמת - החלומות הולכים אחר הפה. עוד אמרו, ש"כל החלומות הולכים אחר הפה" אין הכוונה שהפותר יכול לפתור החלום כפי רצונו, אלא הפתרון צריך להיות מתאים לתוכן החלום, ואם פתר אותו כפי מה שנראה לו מסברתו שלא על דרך האמת - לא יתקיים החלום. ולכל זה צריך חכמה מיוחדת, להבין ולהכיר המשלים הנראים בחלומות, וכן צריך לדעת ולהכיר את בעל החלום, ולהתאים את החלום אליו, "כי לא כל החלומות ראוי שיפתרו בשהו אצל כל אנשים... כי כל אחד פתרוננו עמו, כפי מעשהו ומלאכתו" (אברבנאל בראשית מא, א). ולכל זה צריך סייעתא דשמיא וחכמה רבה, וא"כ גם אחרי שנאמר ש"כל החלומות הולכים אחר הפה", עדין "לְאֵלֶיךָ יִם פְּתוּרִים", כי ממנו באה החכמה והעזרה לפתור את החלום כראוי. ונאמרו גם תירוצים אחרים. ומורנו הרב שליט"א תירץ כאן את השאלה באופן מחדש משלו.
2. וכתב ה"אור החיים" הקדוש, שלכן אמר יוסף "הֲלוֹא לְאֵלֶיךָ יִם פְּתוּרִים", בלשון רבים, [ולא אמר "הֲלוֹא לְאֵלֶיךָ יִם פְּתוּרִים"]. כי יתכנו פתרונות רבים לחלום אחד, וכולם יהיו נכונים ("אור החיים" בראשית מ, ח).
3. והאות ב"ית של תיבת "בְּחַיִּי" משמשת כמו האות ב"ית בפסוק "אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתִּי" (בראשית מח, כב), כלומר: באמצעות חרבי ובאמצעות קשת. וכן: "אֲנֹכִי מִכָּה בְּמַטֵּה אֲשֶׁר בְּיָדִי" (שמות ז, יז), כלומר: באמצעות המטה אשר ביד. וכן רבים במקרא.
4. וענין זה רמזו בלשון התפלה: "מסרת... טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך". דלכאורה קשה, בשלמא "גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", זהו נס. אבל "טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך", איזה נס יש בזה? ולמה מזכירים זאת? וביארו בזה, שזהו מעיקר הנצחון. דכיון שהמלחמה עם יון היתה מלחמה רוחנית, מלחמת הקדושה בטומאה, שהיונים רצו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", וכנגד זה יצאו היונים להלחם, והקב"ה סייע ברחמיו להגביר כח הקדושה על כח הטומאה, א"כ זהו מעיקר הנס, שהקב"ה מסר את הטמאים ביד הטהורים, ורשעים ביד הצדיקים, שעל זה היתה כל המלחמה, ולכן מזכירים זאת בנס הנצחון.
5. ומנין השנים המדוייק מיום שנצחו את מלכות יון ועד חורבן בית שני, הוא מאתים ושש שנים. ק"ג שנה למלכות בית חשמונאי, וק"ג שנה למלכות בית הורדוס (עי' ע"ז ט, א). [ועכ"פ, מבואר בגמרא (שם), שרק בעשרים ושש השנים הראשונות של מלכות בית חשמונאי היתה מלכות ישראל עצמאית לגמרי. אבל אח"כ, במשך מאה ושמנים שנה שנתורו עד החורבן, היתה מלכות ישראל כפופה ומשועבדת למלכות רומי].